

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Зростання об'єму інформації спонукає до розробки нових методів засвоєння знань. Основна проблема полягає у виробленні вміння добирати необхідну інформацію. Свідомий вибір може робити тільки творча особистість. Розвиток чуттєвої і дієвої сторін особистості в ході практичної діяльності стає необхідною умовою для подальшого її вдосконалення. Навчальний і виховний процеси потребують докорінних змін.

Останнє десятиліття вся педагогічна спільнота знаходиться під враженням від так званого «інформаційного вибуху», а також дуже заклопотана пошуками та рекомендаціями з приводу вдосконалення освітніх процесів. Проблеми концентруються навколо «охоплення» та «переробки» весь час зростаючого об'єму і різноманітності інформації, що навалюється лавино образно. Офіційні освітні установи ніби зачаровані цим нескінченним і всеохоплюючим потоком. А вчені і відповідальні працівники не приховують своєї глибокої стурбованості. Постає не риторичне питання, як проводити навчальний процес якщо об'єм знань збільшується кожні десять років майже вдвоє? Адже здібності людини взагалі і учня або студента зокрема не безмежні. Людський мозок не здатен на сьогоднішній день засвоювати зростаючу в рази величезну кількість інформації. Попри ріст кількості інформації, здібності людини залишаються, як правило, тими самими, а в деяких випадках навіть деградують.

Деякі фахівці шукають вихід в ранній спеціалізації навчально-виховного процесу починаючи зі школи. Зміст цього підходу полягає в тому, що якщо не всю масу інформації звалювати на кожного учня, а диференціювати її, тобто розділити на більшу кількість частин. А також проводити навчальний процес якомога раніше, вже як спеціалізований навчально-виховний процес, де б учні на основі своїх здібностей і нахилів вже з малечку ставали спеціалізованими учнями, то тоді інформаційне навантаження зразу зменшиться. І в такому разі, нібито зразу стане легше організувати і проводити навчання.

Інші вчені покладають надії на форсування роботи мозку, на розвиток і вдосконалення процесів запам'ятовування, а також інших інтелектуальних здібностей. Розробляються різні методика, які дають змогу економити час за рахунок все більшої переорієнтації навчання на безпосереднє засвоєння теорій, теоретичних висновків, постулатів, принципів, формул і т. ін. різних галузей науки, а також, відповідно, зменшується в учбовому процесі кількість годин таких предметів як фізкультура, література, трудове навчання, філософія, суспільствознавство, соціологія, психологія і т. д., або ж взагалі їх вилучають із навчальних програм.

Але якщо пильніше придивитись до цієї інформаційної навали, яка буквально кожний день звалюється на наші голови, то стає зрозумілим, що проблема, по суті, складається не стільки в засвоєнні великої кількості інформації, а у вмінні робити вибір. Вмінні вилучати з «бурхливого потоку» всякої всячини добротну інформацію, потрібну і корисну в процесі навчання. Вмінні захищати себе як вчителя і, відповідно, учня також, від всього лишнього, неістотного, невпорядкованого, того що повторюється, що тільки відволікає увагу і т. ін.. Адже не секрет, що сучасний інформаційний простір став також простором де проводяться інформаційні війни, широкомасштабні дезінформаційні кампанії, різноманітні об'ємні кампанії по прикриттю дійсно необхідної наукової інформації, без якої неможливо обійтись у науковій і викладацькій роботі. Дуже часто інформація подається однобоко, де на догоду тим чи іншим інтересам, перебільшується значення якогось одного, не істотного моменту, однієї, не значної риси, того чи іншого явища, і замовчуються, або применшуються, інші більш істотні, сутнісні риси та сторони, які займають ключове місце в сучасному механізмі пізнавального процесу взагалі і в навчанні зокрема. Такі підходи у виробництві і функціонуванні інформаційного простору

тільки спотворюють загальну картину і дезорієнтують в ділі організації правильного, усестороннього, всебічного формування способу пізнання, навчання та виховання людини загалом. Вони відволікають і відводять в сторону від дійсних проблем і завдань вдосконалення освіти і виховання.

Завдяки вузькопрофесійному, природничому або моно технічному навчанню, яке культивується в сучасній вищій та середній школі, де панують аналітичні дії, дуже легко отримуються і виробляються абстрактно-загальні поняття, на зразок тієї ж самої «інформації», які знаходять застосування скрізь і всюди і нічого не означають. Вони лише охоплюють якісь кількості предметів загальним, пустим єднанням і нічого спільного не мають з віддзеркаленням конкретного змісту тих чи інших явищ, вираженого в єдності їх різноманітних, багатообразних проявів.

З часом ці абстрактно-загальні поняття переходять у підручники та посібники і формують в учнів та студентів інформаційно-споживацькі підходи до процесу пізнання. Де споживається вся інформація підряд, без розгляду і культивуються аналітичні, пристосовницькі дії, оскільки спожити весь потік інформації, про окремі факти, події, явища і т. ін.. неможливо. Гіпертрофоване отримання і споживання інформації не дозволяє розвиватися творчому мисленню. Всі зусилля учнів і студентів ідуть на те, щоб фіксувати ті чи інші односторонності чи відмінності, а також на просте утримування всього цього інформаційного масиву в голові.

Але суть і призначення системи освіти і виховання, формування людини як особистості полягає не в забезпеченні інформацією. Не в тому, щоб у визначені терміни, якомога більше заповнити голову учня у відповідності до якоїсь моделі. Накачуванням інформацією неможливо сформувати всесторонньо розвинуту, багату і глибоку в своїх відчуттях і сприйняттях людину. Тому, що людина утверджує себе в предметному світі не тільки за допомогою мислення, а і всіма своїми чуттями.

Сучасна педагогіка надто захоплюється інформаційно-навчальними підходом в своїй роботі. Віддає перевагу удосконаленню інтелектуальних можливостей учнів та студентів, розвитку засобів подачі їм теоретичного багажу науки. Орієнтація на інформаційне насичення навчального процесу породила цілу низку моделей шкіл з різноманітними нахилами і спеціалізація ми, що неминуче веде процес навчання і особливо виховання до його деградації. Оскільки даний підхід забуває, що людина є не тільки інтелектуальна істота, а й чуттєва і дієва істота. Людина не є кінцевим продуктом лише обставин і виховання, а відносним результатом активної предметно-практичної, колективної, діяльності по зміні обставин і перетворенню дійсності. Змінюючи, перетворюючи обставини свого життя, разом з іншими людьми, вона формує, змінює і навчає себе як людину. Спосіб в який відбуваються зміни і перетворення і є способом освіти, способом виробництва самої людини.

В нашій середній школі дієва і чутлива сторони винесені за рамки навчального процесу, вони проявляються, прориваються назовні скоріше несвідомо чим свідомо культивуються, скоріше не завдяки, а в протизагальному навчанню. Уроки праці, фізкультури, культурно-масові заходи, майже не відіграють ніякої ролі, ні кількісно (їх весь час або скорочують, або відмінюють), ні якісно (вони вже давно застаріли і потребують своєї реконструкції). Навчальний процес майже весь теоретичний, схоластичний і базується виключно на словесному, вербальному навчанні. А у вищій школі навчання повністю теоретичне і схоластичне. В кращому випадку воно задіє тільки сфери свідомості, пізнання, духу, моралі, теоретичної науки і педагогіки зокрема. Від діяння лише цих сфер користі мало. Як і всі інші форми духа, вони не мають власного розвитку. Не мають вони і власних безпосередніх засобів розвитку. Ні наука, ні педагогіка взяті окремо, самі по собі, не формують людські здібності. Це робить колективна продуктивна праця, труд, практика.

Інтелект, свідомість, мислення народжуються в ході суспільної практичної діяльності і формуються під впливом «логіки діла». Основою людського мислення є

перетворення природи і людського суспільства людиною. Історично так склалося, що людський розум розвивався відповідно до того, як людина навчилася змінювати природу відповідно до своїх потреб. Тому саме ці зміни і перетворення, тобто перетворювально-практична, виробнича діяльність і її логіка, а не технологія запам'ятовування, зазубрювання, теоретичних положень і повинні бути в центрі уваги педагогів та вихователів, які бажають по-справжньому навчити своїх учнів думати, навчити способу мислення і відбору інформації.

А те, що потрібно вчити мисленню, створювати такий феномен, тут сумніватися не приходиться, оскільки вродженої допитливості, потреби в пізнанні, в мисленні, і т. ін. як таких, самих по собі, в людини не має. Людський розум, як це показав в своїх роботах Е. В. Ільєнков в кінцевому результаті складає вміння робити, зрозуміло (логічно) діяти. Тільки потреба в предметно-практичній дії може викликати до життя потребу в мисленні. Потреба в дії формується і розвивається в наслідок включення людини в людські суспільні відносини, на основі активного, діяльнісного залучення її до предметів людської культури.

Тільки на сформованій таким чином потребі в дії, потребі яка є суспільною але перетвореною в індивідуальну, і формується далі потреба в розвитку інтелекту, з'являється так званий «інтелектуальний голод». Який задовольняється тільки в суспільному способі мислення. Інтелектуальний голод індивіда – це суспільний голод, який виникає тоді, коли суспільство в змозі його задовольнити. Причому задовольнити практично, тобто тоді, коли виникають такі створені суспільством речі і відносини, які в змозі представляти один одного не по своїм фізичним, природним, а по суспільним властивостям.

Іншого способу, або шляху появи потреби в мисленні просто не існує. Їй ніде взятися. Те, що кажуть нібито потреба свідомості закладена в нас сомою природою і стоїть на рівні інстинкту не відповідає дійсності. В людського індивіда не існує ніяких внутрішніх, біологічних стимулів до мислення. Ні в біологічному тілі людини, ні в її функціях, ні в фізіологічному, хімічному чи молекулярному функціонуванні мозку нічого подібного не існує і виникнути само по собі не може.

В історії відомі випадки, коли малі діти потрапляли до тваринних зграй і виживали там. Після того як їх знаходили, вони ставали об'єктами досліджень вчених. Ці випадки описували і робили висновки. На основі цих даних можна переконатися, що коли люди від народження були позбавлені суспільних відносин, тоді в них не те що мислення не було, не було навіть елементарної людської діяльності по задоволенню своїх фізіологічних потреб. Руки перетворювалися в лапи, пересувалися такі істоти на чотирьох кінцівках. Тому напрошувався висновок: якщо людина з нормально працюючим в біологічному відношенні мозком, проведе деякий час поза суспільством, особливо на ранніх стадіях свого розвитку, і не буде знати суспільної праці, суспільних відносин, то показавши їй одного разу навколишній світ для того, щоб вона увібрала в себе інформацію, і прийняла до відома побачене в природі, суспільстві і потім, в свою чергу, перетворила цю інформацію в знання, то нічого з цього не вийде, жодна думка в неї не виникне. Ніякого знання, розуміння, образу і всього того, що бачимо і розуміємо ми, не з'явиться. І ніякими засобами безпосередньо ні довести, ні заштовхати в мозок такої людини інформацію і ні перетворити її в змістовне знання, в думку, в істину не вдасться. Немає такої генетично закодованої в структурі людського організму або мозкової рідини, програми, завдяки якій утворювалось би те, що називається мисленням і свідомістю. Люди які з дитинства виховувались в тваринному світі так людьми і не ставали до кінця свого життя, і ніякого організованого мислення в них не виникало, навіть по при те, що вчені докладали великих зусиль, щоб повернути їх до нормального людського життя.

Звідси також впливало, що мислити треба вчити, але не шляхом прямого постачання всілякої інформації, а цілеспрямованою, предметно-практичною діяльністю, яка б включала в себе раніше створену людським виробництвом матеріальну і духовну

культуру. Причому відбуватись це повинно таким чином, щоб постійно викликати до життя саму потребу в дії і вже через неї потребу в мисленні.

Кожна людина, прийшовши в цей світ не виробляє свою якусь, нову логіку і форми мислення, а присвоює вироблені віками і минулими поколіннями форми суспільного мислення. Вони базуються на історично створеній логіці діла всього людства, але знову ж таки за допомогою включення кожної людини в загальну практичну діяльність і її логіку. Людський мозок, як і інші органи чуття складають суто суспільне явище і їх також треба вчити для того, щоб перетворити в людські органи чуття і мислення. Відокремлені від суспільних відносин, від цілеспрямованої активної діяльності, від роботи рук, це будуть не людські органи чуття і мислення, а біологічні утворення.

Суспільні навчальні заклади як середньої школи так і вищої, які взяли на себе роль формування мислячої, знаючої людини, розвитку її інтелекту, способу мислення, а також розвитку людських відчуттів, повинні будувати цю справу таким чином, щоб вона і в прямому і в переносному сенсі стала ділом. А це означає, що навчальні заклади повинні стати трудовими. Вони повинні вчити всіх і кожного фактичному живому труду, а не давати знання про особливі види абстрактної праці. Причому вчити навіть не тим чи іншим спеціальним формам праці в їх особливостях або в якості спеціальності, професії, формуючи тим самим, агентів якогось часткового виробництва, часткових, односторонніх робітників, придатків машинного виробництва. Потрібно вчити труду як загальної практики, що створює людину як таку в її людській, суспільній, конкретно-історичній сутності. Весь навчальний процес повинен спрямовуватись на пошук відповідей по головному питанню: який характер носить труд? Що це за спосіб виробництва? Виробництво предметів повинно бути доведено до виробництва людини як суспільної істоти.

Весь навчально-виховний процес має бути побудований таким чином, щоб виховувати в кожного учня і студента інтерес і бажання, внутрішню потребу до фактичної трудової діяльності будь-якого виду, активність, працездатність, ініціативність, творче відношення до всякої праці. Сам процес труда слід організовувати таким чином, щоб в ньому формувалась перспектива і тенденція безпосередньо суспільного характеру труда, і відповідно до цього вільна всебічно розвинута особистість, яка діє вільно і творчо.

Література:

1. Босенко В.А. Воспитать воспитателя. – Киев, 1990. – С. 22-79.
2. Гегель Г.В.Ф. Кто мыслит абстрактно. // Работы разных лет. – Москва, 1972. – С. 387-394.
3. Ильенков Э.В. Философия и культура. – Москва, 1991. – С. 275-293, 387-414.
4. Лифшиц М.А. Философия искусства Карла Маркса. // Собрание сочинений в трёх томах. – Москва, 1984. – Т. 1. – С. 29-69.
5. Энгельс Ф. Диалектика природы. // Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. - 2-е изд. – Т. 20. – С. 545.

Увеличение объёмов информации подвигает к разработке новых методов усвоения знаний. Главная проблема состоит в выработке умения выбирать нужную информацию. Сознательный выбор может делать только творческая личность. Развитие чувственной и деятельностной сторон личности в ходе практической деятельности становится необходимым условием для дальнейшего её совершенствования. Учебный и воспитательный процессы требуют коренных изменений.

Volume gain of information advanced to development new methods digestion of knowledge. The main problem consists of making ability to select necessary information. Only creative personality can do conscious choice. Development of perceptual and activity side of personality is necessary condition subsequent improvement of it in the course of practical activities. The process of educational needed fundamental change.